

Časová os

100 rokov (ne)naplnenej idey českého parlamentu

Časová os ohraničuje približne 100 rokov demokracie (1918—2018). Sleduje paralelne dobovú situáciu, architektonické súťaže na nové budovy i reálne sídla parlamentu. Ako sa tieto paralely k sebe navzajom vzťahujú?

Tieto súbežné osi poskytujú pohľad na vývoj tématu inštitúcie parlamentu ČR, jeho často ambiciózných plánov, ale provizórnosti architektonických riešení v realite.

Chronologicky začína časová os predskokanmi českého parlamentu — zemskými snemami.

Prvorepublikové demokratické zriadenie a ambícia národnej reprezentácie bola iniciátorom viacerých architektonických štúdií a súťaží. Tie sa opakujú nielen na Letenskú pláň, ale na mnohé ďalšie parcely Prahy. Symbolické ukončenie časovej osi rokom 2018, kedy vláda Andreja Babiše opäť verejne formulovala dopyt po stávbách vládnej štvrte. Príbeh je plný náhradných riešení a opätovného umiestňovania inštitúcie parlamentu do stavieb iného účelu. (Ne)naplnené riešenia parlamentnej stavby je možné vysledovať už viac ako 100 rokov.

Predchodcovia parlamentu

Predchodcami moderného parlamentu na území českého štátu boli 3 zemské snemy: český, moravský a sliezsky. Ich tradícia siaha hlboko do minulosti, pretože sa schádzali už od 13. storočia.

1. ČESKÝ ZEMSKÝ SNEM V PRAHE

Zemský snem sa do roku 1848 konal v Starej snemovni na Pražskom Hrade. Uprostred miestnosti bol trón s baldachýnom, z ktorého riadil panovník (alebo najvyšší krajinský úradník ako jeho zástupca) rokovania.

2. MORAVSKÝ ZEMSKÝ SNEM V BRNE

Návrh Moravského zemského snemu nahradil nevyhovujúcu budovu pôvodného Stavovského domu. Architektmi návrhu sú Robert Raschka a Anton Heffta. V súčasnosti tu sídli Ústavný súd Českej republiky. Realizácia modernej súčasnej budovy zemského parlamentu sa stala jednou zo základných stavieb brnenskej vládnej štvrti a objemovo najväčším, vizuálne dominantným objektom na brnenskej okružnej triedy. Dnes je budova Moravského zemského snemu považovaná za jedinú parlamentnú stavbu, ktorá bola v českých zemiach od základu postavená a taktiež koncipovaná ako snemovňa.

3. SLIEZSKY ZEMSKÝ SNEM V OPAVE

Sliezsky zemský snem sídlil spočiatku v bývalej budove jezuitského internátu (dnes Zemský archív v Opave na ulici Sněmovní), neskoršie vo vlastnej budove.

17.—19. storočie

Z Roupovského domu najprv divadlo a potom adaptácia Thunovského paláca pre účely snemovne

Dnešný parlament sídli v budove, ktorá bola pôvodne Roupovským domom na Malej Strane. Ten v roku 1650 kúpila grófka Markéta Anna Thunová. V rokoch 1662 a 1694 Thunovci získali ďalšie dva objekty v susedstve a postupne ich prestavali na reprezentatívne účely. Od roku 1779 prevádzkovala v paláci talianska operná spoločnosť Pascala Bondiniho divadlo, budova však v roku 1794 vyhorela.

V roku 1801 po požiari rodina Thunov palác predala stavom Kráľovstva českého, ktorí v ňom hodlali zriadiť snemovňu, kancelárie a stavovský archív. Už po r. 1694 prebehla zjednocujúca ranobaroková prestavba, dnešný stav je ale výsledkom klasicistickej prestavby pre potreby miestodržiteľstva v rokoch 1801—02 a mnohých neskorších zásahov.

Zasadacia sála zemského výboru v roku 1861 prešla viacerými úpravami, napríklad bol odstránený strop, boli vybudované vysoké okná cez 2 poschodia a bola posunutá stena, tak aby bol sála dostatočne veľká a mohla slúžiť ako poslanecká snemovňa. Dobové médiá podozrievali vládu, že sála je rekonštruovaná zámerne tak, aby účasť verejnosti bola obmedzená. Už počas tejto adaptácie Jan Kaftan, poslanec a stavebný inžinier, kritizoval minimum priestorov pre verejnosť v poslaneckej snemovni, málo kuloárov, prijímacích miestností, klimatizáciu a nedostatočné osvetlenie. Orientáciu v spleťtých chodbách prirovnal k hľadaniu ciest „pomocou nite Ariadninej“. [1]

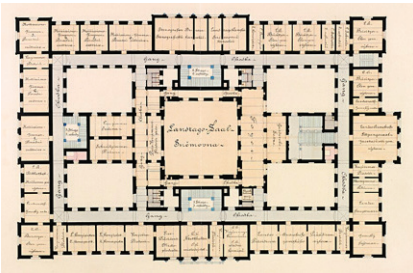
Rokovanie v Starej snemovni 1574
Zdroj: ustavprava.cz

Stará snemovňa na Pražskom hrade
Zdroj: psp.cz

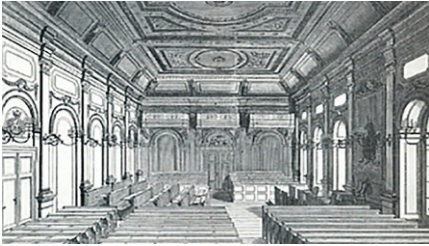
Pohľad do rokovacej miestnosti Moravského snemu v Brne z toku 1878, dnes Ústavný súd. Zdroj: usoud.cz

Pôdorys Moravského zemského snemu,
Zdroj: usoud.cz

Sliezsky zemský snem, 1900. Zdroj: staraopava.cz

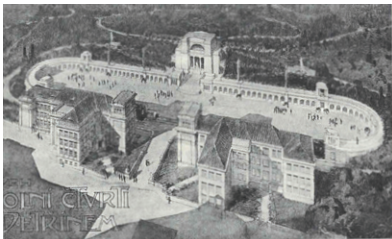
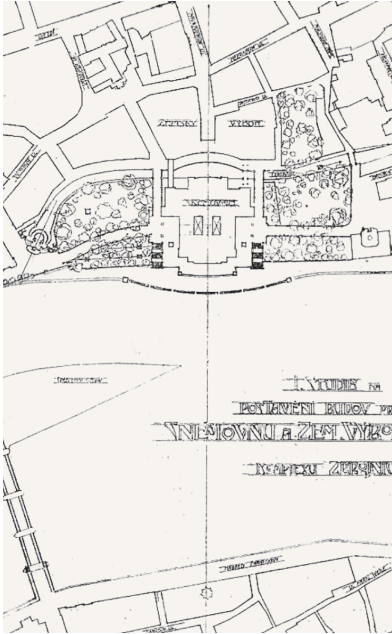
Karl Behr a Karl Brust, interiér Českej snemovne, 1861.
Zdroj: psp.cz

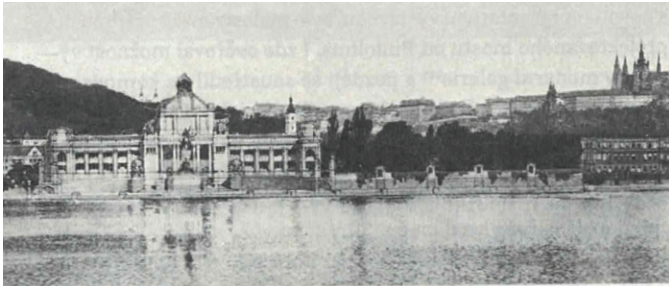
interiér Českej snemovne, 20. storočie. Zdroj: psp.cz

Thunovský palác, 1900.
Zdroj: pamatkovykatalog.cz

Antonín Balšánek: Český zemský sněm a Zemský výbor na Kampě. Zdroj: Architektonický obzor, 1909, s. 5

Antonín Balšánek: Český zemský sněm a Zemský výbor na Kampě.
Zdroj: Architektonický obzor, 1909, s. 5

Premostenie medzi Šternberským a Thunovským palácom

1895 Modernizácia zasadacej sály

Novorenesančná úprava snemovnej siene z roku 1895 nepriniesla zmenu vo výtvarnej kvalite. Znamenala skôr modernizáciu technického zariadenia, ako zavedenie elektrického osvetlenia, ústredného kúrenia, dvojitého vstupu, salónu miestodržiteľa a vedľajších prevádzkových miestností. Dokonca sa javila niektorým kritikom málo dôstojná pre zástupcov českého ľudu. Zachovala sa napriek tomu nielen do obdobia Prvej svetovej vojny, ale aj po rozpade habsbursko-lotrinskej monarchie cez obdobie prvej republiky až do doby rekonštrukcie budovy do roku 1985.

1902—1903

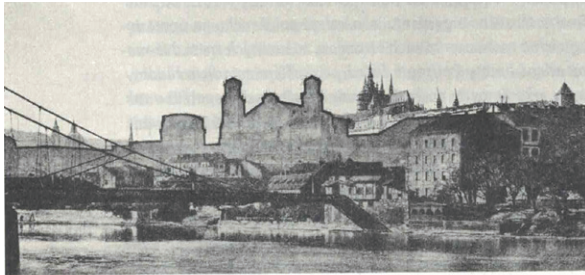
Pripojenie ďalších palácov a stavba premostenia Thunovskej uličky

Zemský výbor Kráľovstva českého získal v roku 1902—1903 pre svoj zemský úrad nové priestory a domy, predovšetkým celý príľahlý blok v Tomášskej ulici, počnúc Auersperským palácom a ďalej aj príľahlý blok na Malostranskom námestí, počnúc palácom Šternberským a palácom Smiřických. Roku 1903 bolo na tento účel zriadené klenuté premostenie úzkej Thunovskej uličky s krytou chodbou, ktorá spojila snemovňu so zadným traktom Šternberského paláca.

1909

Predskokani československého parlamentu

Z obdobia pred 1. republikou, kedy Český zemský snem a Zemský výbor boli najdôležitejšími správnymi orgánmi českých zemí, pochádzajú návrhy z ruky jedného z najaktívnejších architektov, ktorý sa tejto téme venoval, Antonína Balšánka. Väčšina jeho projektov sú štúdie parciel Malej strany, ktorými chcel reagovať na postupné vyludňovanie tejto štvrti. Bol presvedčený, že je stavebne potrebné doplniť novodobé dominantné verejné domy a vypracoval štúdie na „nejväčší, nejpřednejší, nejvýznamnější budovu království“ na Kampu, na Klárov alebo na Petřín. [2]

Antonín Balšánek, štúdia snemovne oproti Rudolfskemu mostu, 1918—19

Antonín Balšánek: Český zemský sněm a Zemský výbor na Klárově. Zdroj: Architektonický obzor, 1909, s. 10

1918—19

Štúdie novej snemovne na Malej Strane

Po roku 1918 zosilňovali negatívne reakcie na Balšánkove projekty, ktoré vyjadrovali obavy nad príliš odvážnymi zásahmi do hradčanskej panorámy. Koniec dvadsiatych rokov tak ideovo opúšťa priestory Malej strany ako nevhodné.

Václav Roštlapil taktiež nadviazal na svoj predvojnový projekt Zemského domu, ktorý po vzniku republiky pretvoril na snemovnú budovu. Jeho zámer bolo rozšírenie jeho vlastného projektu z roku 1896 Strakovej akadémie o novú parlamentnú budovu a niekoľko nových budov ministerstiev. Objekty mali byť dvojposchodové, tým by svojím vzhľadom nerušili pohľad na Hradčany. Harmonicky by tak ukončovali pravú stranu panoramatu. Solitérna budova oproti Mánesovmu mostu mala byť parlamentom. Jeho vízie však odborná verejnosť prijala taktiež veľmi kriticky. [3]

28. október 1918

Vyhlásenie Československej republiky

13. novembra 1918 Dočasná ústava zakotvovala republikánske štátne zriadenie, v ktorom zákonodarnú moc vykonáva jednokomorové Národné zhromaždenie.

1918

Téma národej reprezentácie

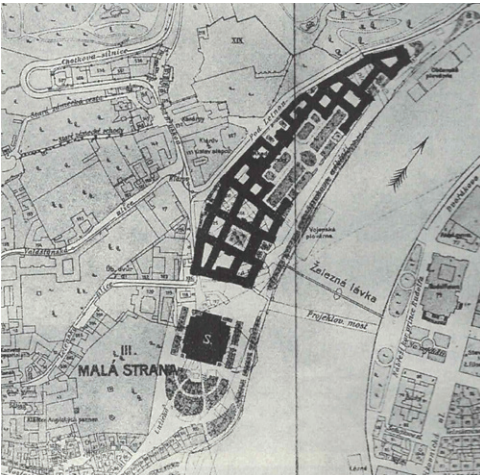
V reakcii na vymenovanie prvej vlády sa ministerstvá usídlili v rôznych historických budovách, často však išlo o dočasné riešenie. Predsedníctvo vlády, ministerstvo zahraničných vecí, národnej obrany a vojenstva sídlilo na Pražskom hrade, ministerstvo vnútra a obchodu obsadilo budovu miestodržiteľstva na Malej Strane, rezort spravodlivosti a zdravotníctva mal svoje sídlo v kadetnej škole na Hradčanoch, ministerstvo financií sídlilo v Clam-Gallasovskom paláci na Husovej ulici, ministerstvo školstva bolo v Rohanskom paláci na Karmelitskej ulici, ministerstvo poľnohospodárstva zasadalo v Harrachovskom paláci na Jidřišské ulici, ministerstvo sociálnej starostlivosti sídlilo v Fürstenberskom paláci na Valdštejnskom námestí, ministerstvo zásobovania v Strakovej akadémii a rezort železníc v Lobkovickom paláci na Hyberskej ulici a v Ústave šlachtičien na Eliškinej triede. [4]

Už pred rokom 1918 bola v oblasti architektúry a urbanizmu veľmi silno prítomná téma národnej reprezentácie, po vzniku Československa však vznikol impulz z eufórie novonadobudnutej samostatnosti. Ambicióznym vládnyim zámerom bolo vybudovanie nových významných úradov skúšiacich ako demokratické orgány. Architektúra tak mala byť schránkou pre nielen administratívnu prácu, ale zároveň mala vyjadrovať hrdosť národnej identity.

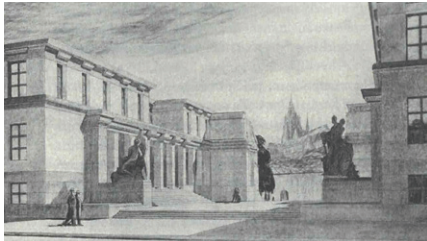
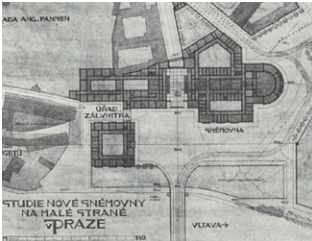
1920

Hrad demokratický

Jednou z najsilnejších tém bolo sídlo hlavy štátu T. G. Masaryka. V roku 1920 Tomáš G. Masaryk prizval slovinského architekta Plečnika na Pražský hrad so zámerom premeniť Hradčany v dôstojnú akropolu nového, demokratického štátu. Jeho zadánim bolo „hrad demokratický“. Plečnikove architektonické gestá pracujú často v rovine symbolickej: vyrovnanie úrovni na 3. nádvorí a tým podporená metafora rovnosti, úpravy Južných záhrad smerom k mestu

Václav Roštlapil, snemovné budovy rozširujú Strakovu akadémiu, 1919—1928. Zdroj: Architektonický obzor XVIII

Bohuslav Fuchs, štúdie novej snemovne na Malej Strane, 1919. Zdroj: Stavitel I., 1919—1920, s. 87—88

Atmosféra na Sněmovnej ulici v Prahe 14. novembra 1918 pred prvou schôdzou revolučného Národného zhromaždenia

Tretie nádvorie PH pred rekonštrukciou. Zdroj: medium.cz

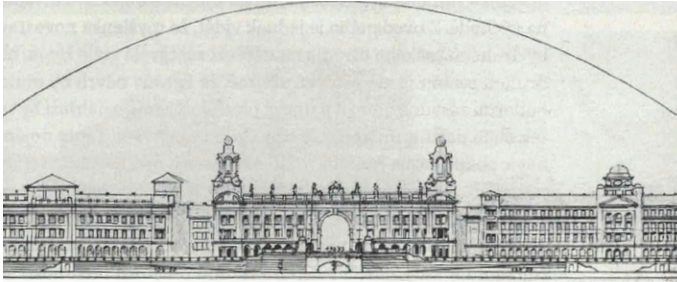
Tretie nádvorie PH po rekonštrukcii. Zdroj: prahapamatky.cz

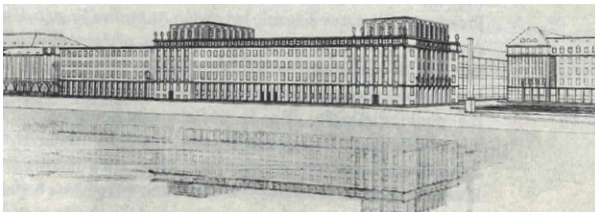
Dvorana slúžila ako jedáleň pre poslancov. Zdroj: Múzeum hl. mesta Prahy

Na pódiu dnešnej Dvořákovkej siene stála predsednícka tribúna a nad ňou mramorová socha prezidenta Masaryka od Jána Štursu. Zdroj: Múzeum hl. mesta Prahy

Josef Fanta, súťažný návrh na úpravu Štefánikovho predmestia a budovu ministerstva obchodu, 1925. Zdroj: Architekt SIA XXV, s. 23

Bohumil Hubshmann, tretí návrh budovy ministerstva verejných prácí, 1927. Zdroj: Styl XIII, 1926—27, s. 187—190

a k „obyčajným ľuďom“, antická symbolika odkazujúca na najstaršiu formu demokracie. To boli počas prvej republiky manifestujúce úpravy dráždiace neskôr totalitný režim.

1920—1939

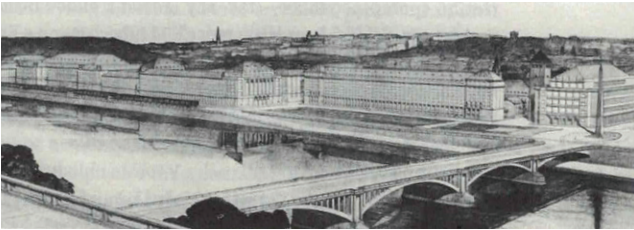
Na dvoch brehoch

Národné zhromaždenie v období 1. republiky sídlilo v budovách na dvoch brehoch Vltavy — poslanecká snemovňa v Rudolfíne a senát v Thunovskom paláci. „Pražské Rudolfinum — nová sněmovna republiky československé — převzalo úlohu královského hradu, v němž čeští králové bývali korunováni a nastolováni — velebný ten výkon sesunul se s výšin hradčanských do demokratické nížiny na pravém břehu Vltavy, do středu Prahy a stal se symbolem státu lidového a demokratického.“ sa píše v časopise Světozor v roku 1920. Adaptácia samotného Rudolfína prebiehala s prestávkami v rokoch 1919 až 1932, najmä pod vedením architektov Václava Roštlapila a Rudolfa Kríženeckého, a obnášala nemalé zmeny vo funkcii aj vzhľade interiérov. V prvej fáze bolo zarovnané pódium s koncertnou sálou, o niečo neskôr boli odstránené aj organy. Úpravami prešli lodžie, galérie a salóniky. Prestavby vo vestibule a foyer spolu s prepojením severného a východného traktu budovy umožnili lepšiu komunikáciu medzi jednotlivými časťami snemovne. Vytvorenie priestorov pre zázemie poslaneckých klubov a novej jedálne viedlo k znižovaniu stropov a vstavaniu priečok do sál a miestností v galerijnej časti Rudolfína.

1918—1927

Vznik nových ministerských budov

Začiatkom 20. rokov 19. storočia sa začali stavať viaceré reprezentatívne stavby, čoho príkladom sú najmä ministerstvá. Z začať sa malo na Petrskom nábreží medzi Hlávkovým a Štefánikovým mostom, kde mali byť ministerstvo poľnohospodárstva, železníc a verejných prác. Navrhovanie verejných stavieb nespádalo do kompetencie štátnej stavebnej byrokracie a projekty tak museli byť získané formou architektonických súťaží. Ministerstvo verejných prác nemalo dôveru k demokratickému mechanizmu hľadania ideí v otvorenej súťaži a preto v záujme urýchlenia uprednostnilo konkurenciu pre vyzvaných architektov. Toto presadili aj napriek protestom Spoločnosti architektov a vlny nesúhlasu odbornej verejnosti. Pri organizácii stavebnej činnosti však dochádzalo k fatálnemu nedostatku výkonnosti. Vláda 1920 sľubovala rýchle „vytvorenie novej, veľkomestskej Prahy“ s novostavbami ministerstiev a univerzít, definitívne projekty boli od víťazných architektov vyžiadané 1925. Spomalenie spôsobila stavebná byrokracia, ale aj turbulencie v najvyšších poschodiach exekutívy. [5]

František Roith — Antonín Engel — Bohumil Hubshmann, Spoločný návrh ministerstiev na Petřském Nábřeží, 1925

1920

Prvá súťaž na Letnú

Zatiaľ čo prebiehala diskusia o ministerstvách na vltavských brehoch, vznikla prvá „ideová súťaž na získanie plánov pre úpravu a zástavbu letenskej pláne, okolia hradu a susedných územiach“. V zadaní pre letenskú súťaž z roku 1920 zaznel cieľ o „veľkolepom, architektonicky mocnom celku významných budov“. Rozľahlá plocha Letenskej pláne sa zdala pre tieto idey ako ideálna. Dovtedy zámer umiestniť na pláň technickú univerzitu vystriedal zámer vytvoriť tu vládnu štvrť, čo do monumentality a verejného potenciálu budov bolo pre architektov nie až tak odlišné zadanie. Išlo o ústrednú budovu parlamentu s ďalšími úradmi. [6]

Autori, ktorí presadzovali názor vizuálne predĺžiť os Čechovho mostu tunelom alebo priekopom, umiestňovali parlament ako ústredný motív priekopovej triedy, často akcentovanej vstupným oblúkom, resp. bránou.

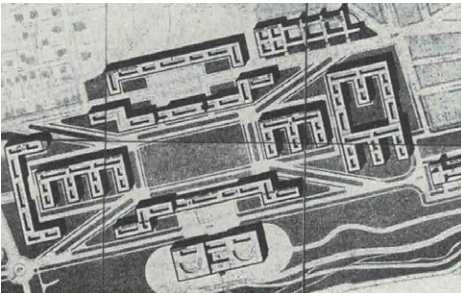

Bohuslav Fuchs a Josef Štěpánek, 1920, zdroj: Stavitel, 1920, s. 111

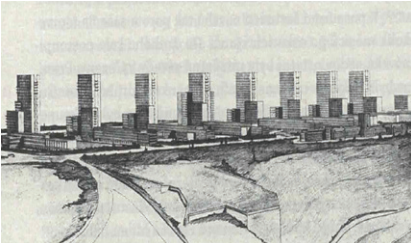
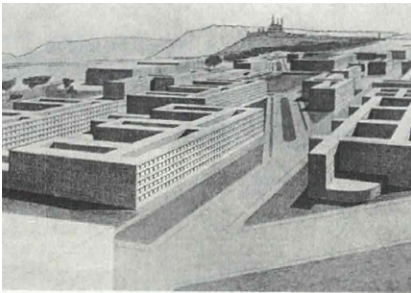
1928

Druhá súťaž na zástavbový plán Letnej

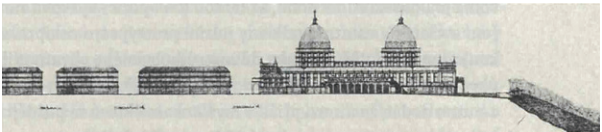
Do druhej súťaže na zástavbový plán Letnej s umiestnením parlamentnej budovy a 16-tich ďalších objektov sa zapojilo 16 návrhov. Tzv. „vládna štvrť“ bola komplexným zadáním, pretože vyžadovala architektonické i urbanistické spracovanie územia. Komisia odporúčala držať sa regulačného plánu, oproti tomu poslanci a senátori požadovali umiestnenie parlamentu na os Čechovmu mostu, čím by bola umocnená centrálna poloha vizuálnej dominanty. V komparácii s prvou súťažou na Letnú v roku 1920 boli nové návrhy omnoho častejšie už v modernom ponímaní, avantgardné, racionálne usporiadané, menej často sa objavovali návrhy historizujúce s blokovou zástavbou. [7]

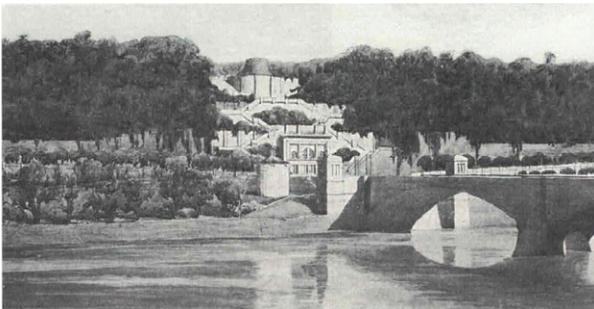
Pavel Janák využil pozitívum neporušenej pláne. Janák bol pomerne konzervatívny a do veľkej miery dodržal úradné zadania, ako diagonálne spojnice umožňujúce pohľad na Svatovítsku katedrálu. 1928. Zdroj: [7]

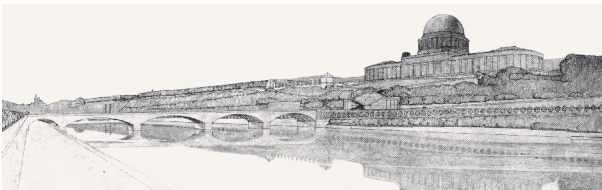
Ferdinand Fencel parlament umiestnil na okraj stráne nad Čechov most. Pod ním v ose mostu je tunel, ktorý sa plynule mení v otvorenú priekopu. Zástavba je rytmizovaná 9 mrakodrapmi, ktoré sú 20-poschodové. 1928. Zdroj: [7]

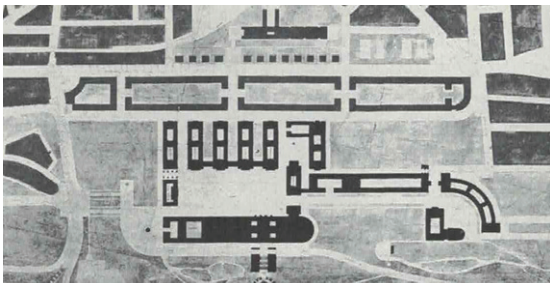
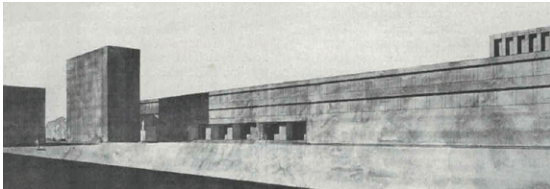
Fratišek Vahala, Vratislav Lhota, Neporušená pláň, 1920, prvé miesto. Zdroj: [6]

Adolf Liebscher, Jan Cerha, Základ Velké Prahy, 1920. Zdroj: [6]

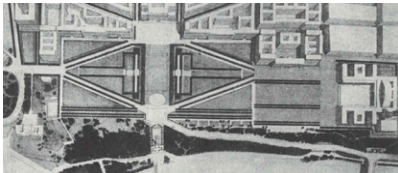
Bohumil Hubschmann, Okcident, 1920, druhé miesto. Zdroj: Styl, 1921–22, s. XXV. Zdroj: [6]

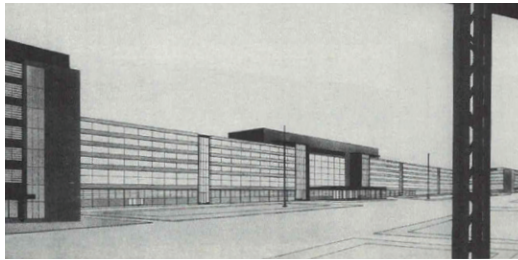
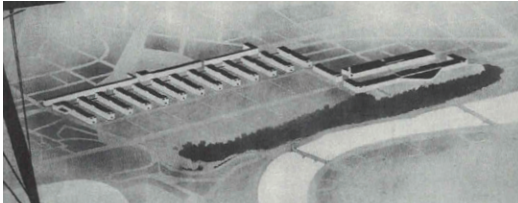
Kamil Roškot umiestnil dominantnú budovu parlamentu v predĺžení osi Čechovho mostu. Uprostred kompozície budov je piazzeta obklopená snemovňou a ďalšími verejnými stavbami. 1928. Zdroj: [7]

Josef Štěpánek umiestnil dvojkomorový parlament nad Čechov most, budova parlamentu je nízka lineárna dvojpodlažná stavba v zeleni vo funkcionalistickém štýle v roku 1928. Zdroj: Styl, 1928–1929, s. 89

Bohumil Hubschmann — SPQR. Projekt najvýraznejšie zachoval infraštruktúru komunikácií, ktoré nadväzujú na vyústenia okolitých mostov, taktiež zachoval komunikačné diagonály. Projekt bol kritizovaný hlavne za trojuholníkovú blokovoú zástavbu, ktorá by v dispozičnom rozkreslení bola veľmi problematická, rok 1928. Zdroj: Styl, 1928–1929, s. 93

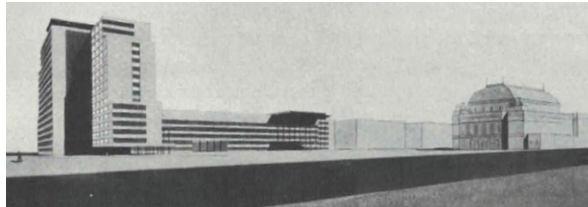
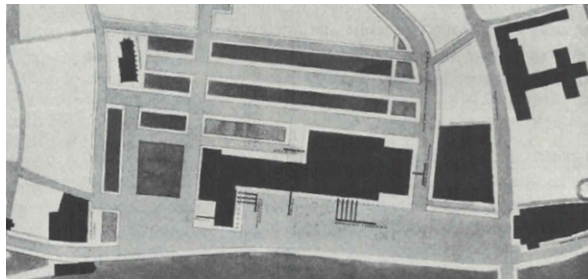

Jaromír Krejcar umiestnil parlament nad Štefánikovým mostom vo východnej časti Letnej, ostatné budovy v pásovej zástavbe. Názov projekt: Velká Avenue, rok 1928. Zdroj: Styl, 1928–29

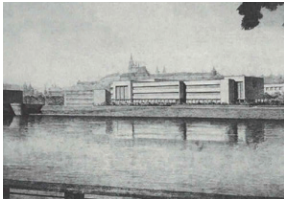
1929

Tretia súťaž na hľadanie miesta pre parlament mimo Letenskú pláň

Výsledky súťaže v roku 1928 síce vyhovelí požiadavkám politikov, ale i napriek tomu predsednístvo snemovien vyzvalo v roku 1929 k úplne novej úlohe, a to opätovnému hľadaniu najvhodnejšieho miesta pre budovu parlamentu v rámci Prahy s podmienkou umiestnenia „mimo Letenskú pláň“. Súťaž bola odbornou verejnosťou vnímaná ako politicky vynútená, zdalo sa, že sa snaží „formálne vyčerpať všetky možnosti“, ktoré by mohli budove parlamentu vyhovovať. Dvanásť projektov navrhovalo projekt na brehu Mánesovho mostu, tri projekty ponechali jednu komoru v Rudolfíne a druhú komoru umiestnili zrkadlovo do nového objektu (na mieste súčasnej budovy UMPRUM), ďalšie dva návrhy ponechali jednu komoru v Rudolfíne a druhú umiestnili do Strakovej akadémie, či do budov v jej blízkosti atď. Najvyššie udelená bola tretia cena bez odporúčania k realizácii Kamilovi Roškotovi s parlamentom na predmostí Hlávkovho mostu za overenie možných územných kapacít. [8]

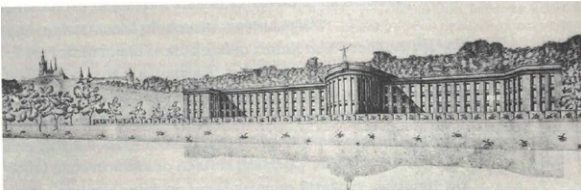

Jan Gillar, Assanace, budova parlamentu v blízkosti Národného divadla. Návrh asanuje územie starého mesta a zachovaný je len gotický kostol sv. Anny. Zástavba siaha je prísne ortogonálna, dominuje jej výšková 18-poschodová budova parlamentu. Dobová kritika bola k tomuto projektu zhovievavá, dnes by predstava „mrakodrapu v historickom centre“ bola len veľmi ťažko braná vážne. 1929. Zdroj: [8]

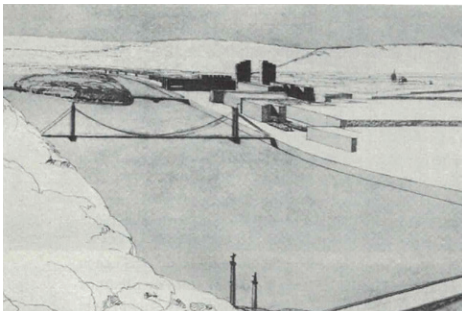

Rudolf Kříženecký, projekt 28. říjen, 1929. Zdroj: [8]

Černé III, 1929. Zdroj: [8]

Černý trojuholník pod čarou, 1929. Zdroj: [8]

Kamil Roškot, parlament na Tešnově, dva výškové objekty sú dve snemovné budovy signifikantné i pri diaľkovom pohľade. 1929. Zdroj: [8]

1934

Zmena priorit

Ekonomická kríza 30.-tych rokov v Prahe priniesla zmenu priorit a regulačný plán Letnej z roku 1934 už s novostavbou parlamentnej budovy nepočítal.

1939—1945

Nacistická okupácia

Prezident Emil Hácha 21. marca 1939 po vyhlásení Protektorátu Čechy a Morava rozpustil Národné zhromaždenie. Je to koniec prvorepublikovej masarykovskej demokracie. Na hrade vlajú ríšske vlajky s hákovým krížom — symbol nacistickej okupácie.

Počas okupácie českých zemí v rokoch 1939—1945 nacistickým Nemeckom bola existencia Československej republiky prerušená a štát fungoval ako Dočasné štátne zriadenie.

Pražský hrad, 1939. Zdroj: fcafa.com

1946 máj

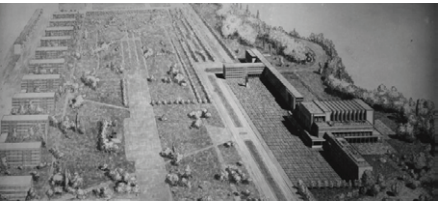
Plodinová burza Národným zhromáždením

Po druhej svetovej vojne sa opäť hľadalo miesto pre parlament Československa. Sídлом Národného zhromaždenia sa stala bývalá budova Plodinovej burzy. Táto budova bola chápaná ako dočasná a v spoločnosti sa opäť koncentrovali nádeje na stavbu novej re-rezentatívnej budovy.

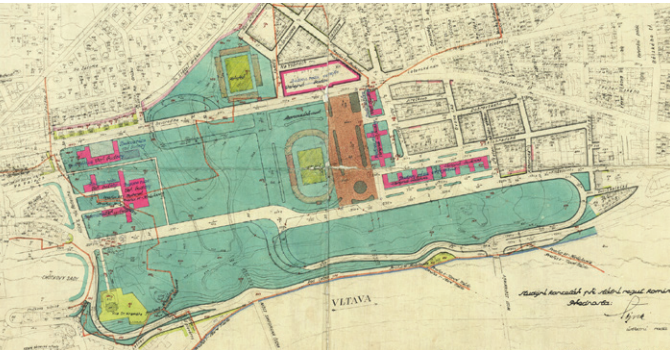
1947

Štvrtá súťaž na Národné zhromaždenie

V roku 1947 bola vypísaná znova súťaž na Národné zhromažde-nie, tentokrát bolo súčasťou zadania i nájdenie vhodného miesta. Všetkých 68 projektov zo 73 sa však zhodlo na lokalite Letenskej pláne. Dá sa konštatovať, že rôznorodosť spočívala najmä v rôznych kompozičných zámeroch, panoramatických akcentoch a stavebných štýloch. Porota svoje rozhodnutie udeliť druhú zároveň najvyššie udelenú cenu dvojici Čermák — Paul formulovala jako opuste-nie monumentality spojenej s prísnou symetriou a priklonenie sa k racionálnym „skromným“ kompozíciám. Víťazným projekt sa im však opäť nezdal dostatočnou odpoveďou na položené zadanie a k výstavbe projektu nedošlo. Nikdy už nedošlo ani k naväzujúcej užšej súťaži kvôli komunistickému prevratu 1948. [9]

Karel Dudych — Bohumil Holý, súťaž 1947, 3. cena. Zdroj: CAMP

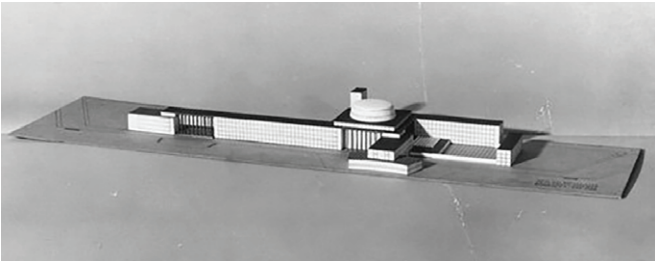
Regulačný plán Letnej z roku 1934. Zdroj: Spisovna IPR, fond SRK

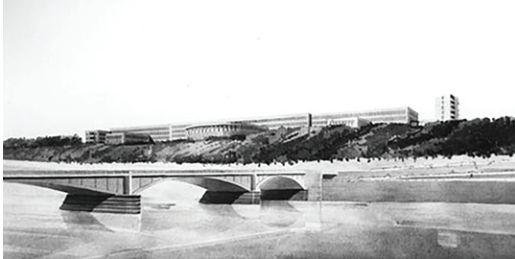
Rudolfínium počas rokov 1939—45 hostilo rôzne príležitostné akcie — zjazdy NSDAP, prednášky, prehliadky a výstavy. Fotografia z roku 1943 ukazuje jednu z nich, rozlúčku s deťmi, ktoré boli pred spojeneckými náletmi evakuované z Nemecka a dočasne umiestnené na český vidiek. Zdroj: rudolfinum.cz

Od mája 1946 sa sídlom Národného zhromaždenia stala bývalá budova Plodinovej burzy. (Foto zachytáva stav pred prestavbou začatou v roku 1966)

František Čermák — Gustav Paul, súťaž 1947. Druhý (a najlepšie umiestnený) návrh. Zdroj: [9]

J. K. Říha — Hubert Faulhammer, súťaž 1947, bez ocenenia. Zdroj: CAMP

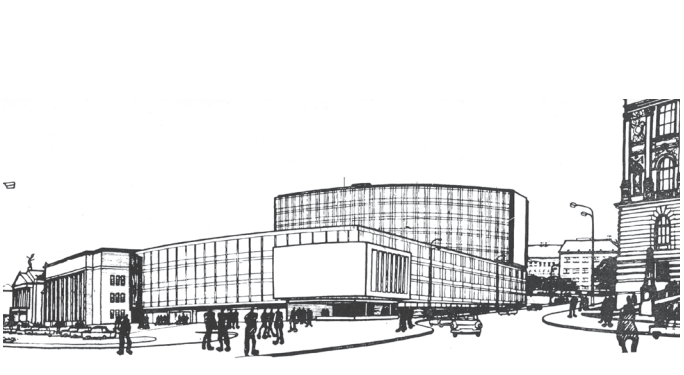
V rokoch 1945—1960 sídlo ÚV KSČ, budova Českej eskomptnej banky. Zdroj: pamatkovykatolog.cz

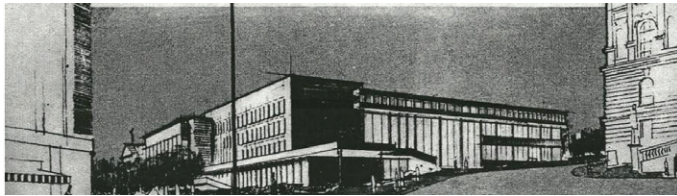
V rokoch 1960—1990 sídlo ÚV KSČ na nábreží Ludovíta Slobodu. Zdroj: pamatkovykatolog.cz

Park kultúry a oddychu Júliusa Fučíka (dnes Výstavište)

Ružičková+Štancel Jaroslav Fragner, vtedajší profesor AVU, pridal hmotu rovnako vysokú ako burza, ktorú opláštil modernou sklenenou závesovou stenou. Dozadu potom vyzdvihol hmotu rovnako vysokú ako Schulzovo múzeum. Zdroj: Architektura ČSSR, 1966, s. 458.

Bohumil Kríž a Evžen Srovátka, architekti neskorého funkcionalizmu, sa rozhodli pokračovať v klasicistickom predĺžení hmoty smerom dozadu. V rovnakej dimenzii ako burza priplácali „obchodný dom“. Zdroj: [10]

1948

Komunistický prevrat

Komunistický prevrat spôsobil, že moc spojená s riadením štátu sa prakticky presunula z rúk poslancov na Ústredný výbor KSČ. Síd-lom najvyššieho orgánu strany bola v rokoch 1945—1960 moderná novoklasicistická rohová budova na ulici Na Příkopech. Pôvodne to bola budova Českej eskomptnej banky, neskôr v nej sídlilo Minis-terstvo dopravy. V rokoch 1960—1990 sídlil Ústredný výbor KSČ na nábreží Ludovíta Slobodu v budove, ktorá bola pôvodne sídlom Ministerstva železníc (ministerstvo tu bolo v rokoch 1932—1960) a od roku 1990 sídlom Ministerstva dopravy.

Palác kultúry (dnes Kongresové centrum) Palác kultúry, interiér

Komunistická strana organizovala zjazdy, ktoré boli viac stranickým sviatkom ako miestom, na ktorom by sa prejednávali a hlavne rie-šili najzávažnejšie otázky vnútornej a vonkajšej politiky strany na budúcich päť rokov. Do roku 1981 sa konali v Zjazdovej sále Parku kultúry a oddychu Júliusa Fučíka v Prahe (v súčasnosti Výstavište). 2. apríla 1981 za účasti prezidenta ČSSR Gustáva Husáka došlo k slávnostnému otvoreniu nového miesta na konanie stranických zjazdov Paláca kultúry (dnes Konkresové centrum).

1966

Vyzvaná súťaž na dostavbu Plodinovej burzy

Plodinová burza postupne prestávala vyhovovať svojimi kapacitami a tak bola vypísaná súťaž na jej dostavbu. V návrhoch sa objavovala idea tzv. Ringstrasse, kedy by vznikol prstenec solitérnych stavieb v zeleni, ktoré by kopirovali pozíciu pražských hradieb. Objekt od Jaroslava Rösslera z konca 30-tych rokov bol pamiatkovo chráne-ný, takže stavebne mal ostať nedoktnutý. Budova burzy pôvodne nebola solitérom, ale zakončovala blok domov vedľa divadla (viď nevýznamnú západnú fasádu). Vyzvaná súťaž na prelome rokov 1965—1966 bola organizovaná Zväzom architektov ČSR a bolo v nej oslovených šesť kolektívov.

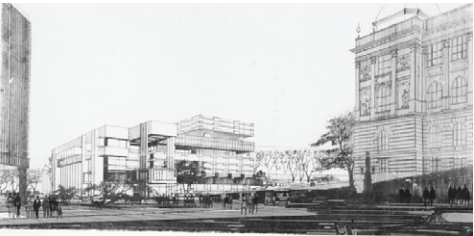
Víťazný návrh od architekta Karla Pragra s jeho tímom bol od za-čiatku koncipovaný ako dočasné sídlo Národného zhromaždenia (počítalo sa s presťahovaním na Letnú) s následnou zmenou funk-cie na kultúrno-spoločenské hybridné centrum hlavného mesta. Pre tento účel boli vypracované už pôvodné štúdie. „Základní kom-poziční záměry, které jsme v projektu sledovali: Nové komunikačí úpravy, hlavně založení Severojižní magistrály, přinášejí řadu nových městotvorných prostor a nové měřítko, které je zde velmi šťastně naznačeno budovou Muzea. Cítili jsme, že je zde nutno vytvořit nikoli blokovou, ale solitérní zástavbu a současně upravit měřítko divadla a staré burzy ve vztahu k měřítku Muzea v nový kompoziční celek. Proto vznikl námět postavit dům nad domem, vyrovnat jej do úrovně římsy Muzea a propojením stávajících budov vytvořit nové měřítko. ...“ [10]

1969

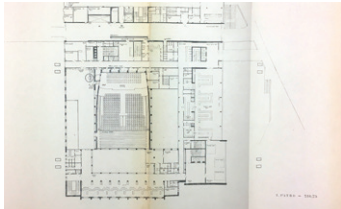
Federálne zhromaždenie

V rámci náznaku spoločenských premien bola v socialistickom Československu hľadaná cesta k vyriešeniu vzťahov Čechov a Slovákov v jednom štáte. Unitárny štát sa premenil na federáciu dvoch rovnoprávných národov. Od vzniku Československej federácie 1. 1. 1969 sa Národné premenovalo na Federálne zhromaždenie, ktoré bolo dvojkomorové a vykonávalo zákonodarnú moc. Snemovňa ľudu mala 200 poslancov, v Snemovni národov zasadalo 150 poslancov, ktorí boli volení z polovice na území Českej socialistickej republiky a z polovice v Slovenskej socialistickej republike.

Taktiež bola ustanovená Česká národná rada (Slovensko malo paralelný orgán Slovenskú národnú radu). ČNS bola omnoho menej politicky vplyvná ako Federálne zhromaždenie, sídlila v Thunovskom paláci. Mala teda úplne opačný architektonický koncept ako technická a vizionárska budova Federálneho zhromaždenia.

Věra a Vladimír Machoninovci, rok predtým vyhrali súťaž na karlovarský Thermal a štyri roky potom súťaž na Kotve, úplne popreli charakter pôvodnej stavby a celú ju obstavali. Zdroj: [10]

Karel Prager, Výkres alternatívneho využitia — Prestavba budovy Národného zhromaždenia, 1966. Zdroj: archív NG

1985—86

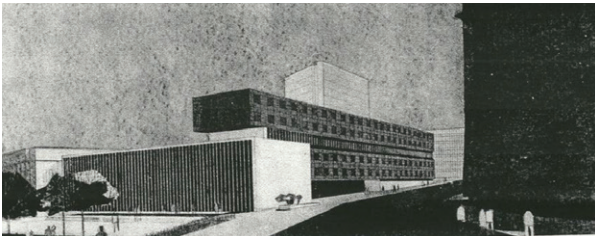
(Ne)paralely Českej a Slovenskej národnej rady

V roku 1979 sa v štátnom pláne objavili myšlienky na rekonštrukciu Českej národnej rady, ktorá bola v zlej stavebnej kondícii. Reálne sa s prvou fázou prestavby začalo roku 1985, kedy sa i funkcia ČNR ako inštitúcie začala posilňovať. ČNR bola až do prevratu výrazne menej politicky aktívna a vplyvná ako Federálne zhromaždenie. Centrom rozhodovania bola Komunistická strana [11] Pre porovnanie technicky náročnejšia prestavba Národného, neskôr Federálneho zhromaždenia, trvala v rokoch 1966—1973 len polovicu času.

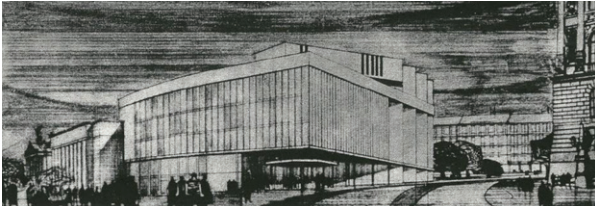
Symetrickým orgánom na Slovenskej strane bola Slovenská národná rada, často pomenovávaná ako „stavba dvoch režimov“. Budova sa začala stavať v júni roku 1986 s myšlienkou slúžiť jednej politickej strane. Dostavaná bola až po rozpade nielen Československej socialistickej republiky, ale aj Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v roku 1993. Jej architektmi boli Ľudovít Jendreják, Peter Puškár a Ján Šilinger. Budova je monumentálna a jej najväčším priestorom je vstupná hala s rozlohou 1 070 m², ktorá je s kancelárskymi v podhradí spojená dlhým podzemným tunelom. Súčasťou dnešného komplexu budov Národnej rady je okrem tejto budovy aj časť Bratislavského hradu, poslanecké kancelárie na Západnej terase hradu a historická budova parlamentu na Župnom námestí.

1. cena Karel Prager našiel zo všetkých súťažiacich pre dané miesto najlepšie riešenie. Porota rozpoznala v nekompromisnom prístupe a výraznej hmotovej kompozícii najlepšie popasovanie sa s ťažkým kontextom a zaslúžene udelila projektu prvú cenu. Zdroj: Architektura ČSSR, 1966, s. 456

František Cubr, Jozef Hrubý a Zdeněk Pokorný, autori bruselského Expo58, pripojili vpredu nižšie pozdĺžne krídlo a vyššie priečne krídlo vzadu. Zadná vysoká veža len podčiarkla nevyvážený zhuk a kompozičné tápanie. Zdroj: [10]

Stanislav Hubička (autor Nuselského mosta, nezaprel svoje brutalistické tendencie) a František Šmolík. Zdroj: [10]

Budova Federálneho zhromaždenia počas stavby 1966—73. Zdroj: archív Národného muzea

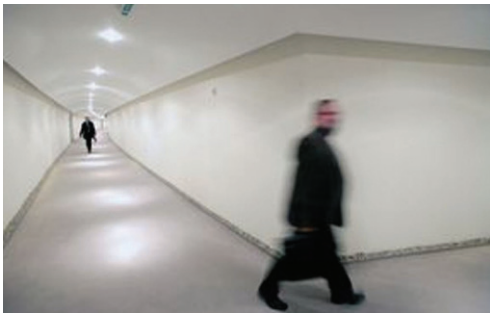
Budova Federálneho zhromaždenia. Zdroj: archív NM

Budova Slovenskej národnej rady v kontexte Bratislavského hradu

Budova Slovenskej národnej rady v roku 1994. Zdroj: archív TASR

Tunel spájajúci cca 120 kancelárií a Hlavnú budovu, dlhý 150m. Každodenná trasa väčšiny poslancov NR SR. Zdroj: SME.sk

1989

Ponovembrové zmeny

V 80. rokoch 20. storočia sa začínal rúcať východný blok vďaka nespokojnosti občanov s politickým a ekonomickým vývojom jednotlivých štátov. Novembrové zmeny roku 1989 nežnej revolúcie znamenali pád komunistického režimu v Československu a premenu politického režimu na pluralitnú demokraciu. Paralelne sa konali demonštrácie rôzneho rozsahu v mnohých mestách na námestiach. Ojedinelých fenoménom boli i otvorené divadlá, ktoré zastavili svoj obvyklý program a počas dňa sa stali miestami diskusných fór. [12]

Poprenie javiska a hladiska počas ustanovenia Občianskeho fóra v pražskom Činohernom klube 19. 11. 1989. Zdroj: ČTK

Václavské námestie ako najintenzívnejšie využívaný verejný priestor k politickým demonštráciám

Usadnutie k okrúhlemu stolu, stretnutie politikov Občianskeho fóra a študentov so zástupcami Národného výboru mesta Plzeň a Mestského výboru Národnej fronty, 29. 11. 1989. Zdroj: ČTK

1992—93

Vznik či obnova

25. listopad 1992 zanikla Česká a Slovenská federativna republika, čím došlo k strate funkcie budovy Federálneho zhromaždenia. Budova stavaná pre komunistický parlament s vyvýšeným „javiskom“ nebola vhodná ako nadväzujúce sídlo novej republiky, pravdepodobne z ideologických i estetických dôvodov. [13]

1. 1. 1993 vzniká Česká republika, ktorá si za sídlo jednokomorového parlamentu Českej poslaneckej snemovne zvolila Thunovský palác, dovtedy sídlo Českej národnej rady. ČNR bola po revitalizácii skolaudovaná 12. decembra 1989, práce však ani v roku 1992 neboli definitívne hotové pre posúvanie termínov stavebnou firmou a nedostatočnými podkladmi projektu, čo komentoval ironický nápis na ohradenie stavebného pozemku „Česká národní ohrada“. [14]

Nápis „Česká národní ohrada“ pravdepodobne „šíriaci sa“ od roku 1989 na oplotení pred Thunovským palácom. Zdroj: ČT1

1996

Druhá komora Parlamentu ČR

Tri roky po vzniku samostatnej Českej republiky vznikla v roku 1996 Horná komora českého parlamentu Senát. Pri výbere sídla sa poslanci rozhodli pre Valdštejný palác, ktorý pre svoj havarijný stav musel byť dôkladne rekonštruovaný. Rekonštrukcia prebiehala do roku 1998, kedy bolo možné sa do budovy definitívne nasťahovať. Ďalšími budovami patriacimi ku komplexu Senátu sú Kolovratský palác a Malý Fürstenberský palác.

Prevzatie interiérov nového zasadacieho sálu bývalej konirny 17. 7. 1998. Zdroj: archív Senátu ČR

Umiestnenie zreštaurovanej sochy Valdštejna vo vestibule Senátu 2. 7. 1997. Zdroj archív Senátu

Prvá schôdza senátu v novej jednacej sále, 16. 9. 1998

2018

Nový administratívny komplex

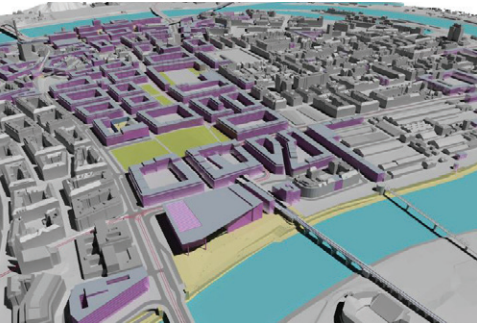
Dňa 8. januára 2018 schválila vláda Andreja Babiša finálnu verziu Programového vyhlásenia vlády Českej republiky. [15] „Vláda pripraví efektívne a hospodárne riešenie rozmiestnenia štátnych zamestnancov, ktoré leží na plochách výstavby nového administratívneho komplexu, ktorý by nedostatok vyriešil. ... Štát má v Prahe dlhodobo výrazný nedostatok vhodných kancelárskych plôch v štátnych budovách a súčasne hrozia výrazné investičné výdavky do existujúcich technicky aj morálne zastaraných štátnych budov“. Prehlásenie iniciovalo architektonickú štúdiu na územie Holešovice—Bubny—Zátory s úvahou o umiestnení modernej správnej štvrte pre štátnu správu s odhadovanou kapacitou 8 000 zamestnancov. Debata o konkrétnych úradoch a inštitúciách, ktoré by bolo vhodné presťahovať do novej „vládnej štvrte“, sprevádzala veľká polemika o využití a účele opustených historických budov v centre Prahy.

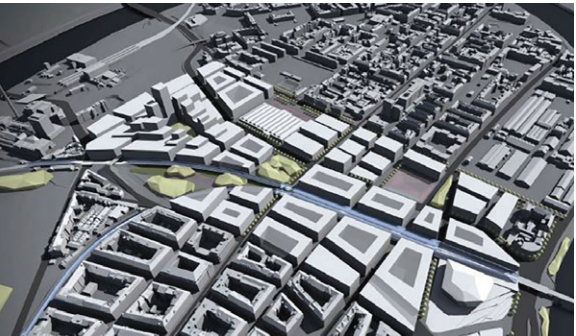
Koncepcia urbánneho rozvoja, Gabu Heindl Architektur. Zdroj IPR

Koncepcia urbánneho rozvoja, CMCarchitects. Zdroj: IPR

Koncepcia urbánneho rozvoja, D3H. Zdroj: IPR

Koncepcia urbánneho rozvoja, Vít Máslo atelier ČVUT. Zdroj IPR

Poznámky:
[1] Vybíral Jindřich, Stavby pro výkon politiky, Síla i budoucnost jest národu národnost, s. 373, UMPRUM 2020

[2] Klára Brůhová, Praha nepostavená, Pražské panorama a nové dominanty: reprezentace státu pomocí architektury a urbanistických vazeb, Praha 2017, s. 171—235

[3] Ibid., ilustrace s. 201, s. 189

[4] Umístění ministerstev Československé republiky, Národní listy 58, 1918, č. 141, 28. 11., s. 2. — Srov. Chytilův adresář hlavního města Prahy, Praha 1924, s. 28—67.

[5] Klára Brůhová, Praha nepostavená, Pražské panorama a nové dominanty: reprezentace státu pomocí architektury a urbanistických vazeb, Praha 2017, s. 171—235, ilustrace s. 258

[6] Soutěže vypsáné, Styl VI, 1920—1921, s. 79, Různé zprávy, Architektonický obzor XIX, 1920, s. 61

[7] Architektura ČSR, 1947, s. 197—219 + WKlára Brůhová, Praha nepostavená, Pražské panorama a nové dominanty: reprezentace státu pomocí architektury a urbanistických vazeb, Praha 2017, s. 171—183

[8] Klára Brůhová, Praha nepostavená, Pražské panorama a nové dominanty: reprezentace státu pomocí architektury a urbanistických vazeb, Praha 2017, s. 171—235 + ilustrácie s. 190—193

[9] Ibid

[10] Sedláková Radomíra, Karel Prager, s. 68

[11] M. Bartlová, Retrospektiva — Vybrané studie k dějinám umění 12.—16. a 20. století, Vrátil českému národu hrdost. Rekonstrukce budov České národní rady, UMPRUM Praha, s. 326—338

[12] Hejmová Anna, Prostor dialogu: dispozice revoluce in Ztracená vláda věci tvých se k tobě navrátí, Cyril Říha (ed.), Praha 2022, s. 627

[13] Vo veřejné diskusii při vzniku samostatnej Českej republiky premiér vlády Klaus argumentoval, že budovu bývalého Federálneho zhromaždenia ČSFR niekoľkokrát ponúkol predsedovi českého parlamentu M. Uhdemu pre účely nového parlamentu, ale ten ju odmietol a tak bude zbevená pôvodnej funkcie.

[14] Milena Bartlová, Vrátil českému národu hrdost. Rekonstrukce budov České národní rady, in Retrospektiva — Vybrané studie k dějinám umění 12.—16. a 20. století, UMPRUM Praha 2018, s. 326—338.

[15] Celé znenie dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/#Finance_a_hospodareni_statu, vyhladené 17. 7. 2024